

F. H. Bradleyyn moraalifilosofia: analyyttinen lähestymistapa

Lectio praecursoria 4.9.2020

DINA BABUSHKINA

Arvoisa vastaväittäjä, arvoisa kustos, hyvät naiset ja herrat.

Vuonna 2007 puolustin filosofian historian alan väitöskirjaa Hegelin vaikutuksesta Bradleyyn varhaistuotantoon. Vuotta myöhemmin löysin itseni – kenties epäviisaasti – aloittamasta toista, tällä kertaa etiikan alan väitöskirjaa Bradleyyn moraalifilosofiasta. Näin kävi, koska filosofian historiassa on Bradleyä koskeva ongelma.

Tämä ongelma on sen jättäminen huomiotta, että hänen ajatuksensa ja tyyliensä kuuluvat pikemminkin varhaisille analyttisille filosofeille kuin klassisille, Kantin ja Hegelin kaltaisille systeeminrakentaja-ajatteliijoille. Ja niin kauan kuin väärät odotukset ohjaavat luentaamme *Ethical Studiesista*, Bradleyyn etiikan ydinviesti jää sellaisten liioiteltujen tulkintojen ja väärinymmärrysten varjoon, jotka ovat omiaan vahvistamaan tiettyjä *ad hoc* -oletuksia.

Lyhyesti sanottuna väitöskirjani tavoitteena oli rekonstruoida, analysoida ja tulkita Bradleyyn eettisen teorian pääkäsitteitä ja -argumentteja ja osoittaa, että toisin kuin yleensä oletetaan, Bradleyyn teoksella *Ethical Studies* on paljon enemmän annettavaa normatiivisen etiikan, metaetiikan ja moraalipsykologian nykykeskusteluihin kuin poliittiselle filosofialle ja yhteiskuntafilosofialle.

Jos kysyisin ”Mitä tiedätte Bradleyyn moraalifilosofiasta?”, niin vastaisitte (jos ylipäätään vastaisitte), ”’My station and its duties’ – asemani ja sen velvollisuudet”. Tämä yksi ilmaus tiivistää sen, missä tulkinnat Bradleyyn etiikasta ajautuvat harhaan. Teoria asemastani ja sen velvollisuuksista ymmärretään karkeasti ottaen väitteeksi, että moraalisesti oikea tapa toimia määräytyy sen perusteella, mitä velvollisuuksia meillä on jonkin tietyn sosiaalisen roolimme nojalla.

Minne tämä tulkinta vie meidät?

- (1) Sosiaalisen tottelevaisuuden etiikkaan, jossa sosiaaliset ja yhteiskunnalliset vaatimukset samastetaan moraalisiin vaatimuksiin ja etiikka pitkälti samastetaan politiikkaan.
- (2) Koska ilmaus ”asemani ja sen velvollisuudet” muistuttaa vahvasti Hegelin *Sittlichkeitia*, Bradleyyn moraalifilosofiaa luetaan hegeliläisempänä kuin mitä se on.
- (3) Tämä kaikki johtaa kirjan rakenteen ja ydinargumentin väärinluentaan.

Miten teoria asemastani ja sen velvollisuuksista päädyttiin samastamaan Bradleyyn moraalia koskeviin näkemyksiin? Tähän on lukuisia syitä. Tässä on niistä muutama:

- Ensimmäinen on Bradleyyn idiosynkraattinen ja tunnetusti hankala kirjoitustyyli ja argumentointitapa, joiden vuoksi on helppoa päätyä pitämään Bradleyyn väitteinä väitteitä, jotka hän itse asiassa pyrkii kumoamaan.
- Toinen on Rossin toimittama *Ethical Studiesin* laitos, jossa puolet kirjasta on jätetty pois, eli siihen on sisällytetty vain esseet 2–5. Tämä johti lukijan tulkitsemaan, että ”My station and its duties” on *Ethical Studiesin* viimeinen luku.
- Kolmas syy on Wollheimin lyhyt johdanto *Ethical Studiesin* toiseen laitokseen, jossa hän kirjoitti – tukematta väitettään millään varsinaisilla perusteilla – että *Ethical Studies* seuraa hegeliläistä dialektista metodia. Väitteen oli todennäköisesti tarkoitus paikata Rossin laitoksen

aiheuttamia vahinkoja ja motivoida lukijaa etenemään esseestä "My Station and its Duties" pidemmälle. Mutta antamalla virheellisesti ymmärtää, että esseestä viisi edetään dialektisesti esseeseen kuusi, Wollheim loi "tulkintakontekstin", joka on vankasti hegeliläisen etiikan piirissä. Tämä tasoitti tietä kirjan tärkeimmän argumentin väärinymmärtämiselle ja sille *Ethical Studiesin* tulkinnalle, jota kutsun vallitsevaksi, ja joka on edelleen voimissaan.

Kaikki tämä aiheuttaa ongelmia Bradley'n etiikalle. Tiedämme, että Bradley tunnistaa teoriassa "asemastani ja sen velvollisuuksista" vakavia ongelmia. Näin ollen on epäselvää, kuinka Bradley voisi "korjata" sitä tavalla, joka tekisi siitä uskottavan moraaliteorian. Monta kysymystä jää vaille vastausta:

- Tarkoittaako tämä, että Bradley'n ei-sosiaaliset velvollisuudet ovat supererogatorisia?
- Vai ovatko ne *prima facie* -velvollisuuksia?
- Vai tulkitaanko Bradley'n pohjimmiltaan ehdottavan, että on olemassa "kaksi moraliteettia", siis sosiaalinen ja ideaalinen?

Tämän seurauksena monet päätyvät pitämään Bradley'n etiikkaa kehittymättömänä tai epävakana, tai päätyvät uskomaan, että Bradley itse piti moraalista näkökulmaa vääjäämättömän ristiriitaisena.

Päteekö siis tulkinta, jonka mukaan Bradley'n etiikan voi samastaa teoriaan "asemastani ja sen velvollisuuksista"? Vastaukseni on: Ei. Esitän kolme syytä miksi ei:

- (1) Ensimmäistä syytä kutsun *Ethical Studiesin* rakenteesta seuraavaksi argumentiksi. Vallitsevan näkemyksen mukaan Bradley'n etiikan ydin löytyy esseestä viisi, "My station and its duties", mikä redusoi sen sosiaalisen tottelevaisuuden etiikaksi, jota täydennetään esseessä kuusi esitetyillä vaatimuksilla, että yksilön tulee täydellistää sosiaalista itseään

ja toteuttaa "ei-sosiaalista ideaalia". Väite perustuu oletukselle *Ethical Studiesin* dialektisesta rakenteesta. Onko se siis todella dialektinen hegeliläiseen tapaan?

Jos *Ethical Studiesin* pääargumentti olisi rakennettu hegeliläisen dialektiikan keinoin, Bradleyn luulisi omaksuvan Hegelin menetelmän olennaiset elementit. Joten katsotaan nyt kirjan sisältöä: Ensimmäisessä esseessä odottaisimme Bradleyn kuvaavan jonkun väitteen, jonka voisi katsoa vertautuvan Hegelin teesiin, ja sitten, toisessa esseessä, odottaisimme hänen kieltävän tämän väitteen tavalla, joka vertautuisi Hegelin antiteesiin. Sen jälkeen odottaisimme kolmannen esseen ylittävän kahden ensimmäisen esseen välisen jännitteen ja muotoilevan sen uudelleen väitteeksi, joka toimisi synteessinä. Seuraavaksi viimeisin väite otettaisiin uudeksi teesiksi esseessä neljä, se kiistettäisiin esseessä viisi ja kehitettäisiin uudeksi synteessiksi esseessä kuusi. Lopulta tätä uutta synteesiä tulisi analysoida teesinä esseessä seitsemän ja se pitäisi kieltää loppusanoissa. Saataakseen tämän dialektisen liikkeen päätökseensä Bradleyn olisi – ikävä kyllä – pitänyt kirjoittaa vielä yksi essee lisää.

Mitään tällaista ei tapahdu. Hegeliläistä dialektiikkaa *ei* voi löytää kirjan kokonaisrakenteesta. Joten missä se on? Alkaako se sen jälkeen, kun Bradley on esitellyt itsetoteutuksen käsitteen ja ryhtynyt kritisoimaan kilpailevia teorioita? Jos kyllä, niin se alkaa esseessä kolme, "Pleasure for pleasure's sake", mutta mihin se päättyy? Päättyykö se esseessä viisi, "My station and its duties", joka tällaisen luennan mukaan syntetisoi hedonistisen ja kantilaistyyllisen käsityksen moraalisisesta minästä? Vai päättyykö se esseessä kuusi, "Ideal Morality"? Mistä teorioista "Ideal Morality" siinä tapauksessa on synteesi? Dialektinen liike näyttää katkeavan tässä luvussa. Sen sijaan, että hän kehittäisi moraalisen minän käsitettä pidemmälle, Bradley [näin usein väitetään] vain "lisää" siihen elementtejä. Tarkoittaako tämä, että Bradley käyttää hegeliläistä dialektiikkaa vain

kolmessa luvussa? Miksi hän katkaisee dialektiikan es-
seessä "Ideal morality"?

Hegeliläisiä elementtejä on kokonaisargumentin ra-
kenteessa vähän, ja niitä sovelletaan vain pinnallisesti; ne
ovat parhaimmillaankin "kvasidialektiksiä" tai "hegeliläis-
tyylisiä" elementtejä. Enkä siinäkään tapauksessa ole va-
kuuttunut, että tällaisesta lokeroinnista olisi *Ethical Stu-
diesia* tulkittaessa mitään hyötyä.

Jos Bradley'n metodi *Ethical Studiesissa* on missään mie-
lessä dialektinen, niin se on – kuten Caird on todennut –
sokraattinen, koska metodi saa lukijan tietoiseksi implisiit-
tisistä oletuksista, joille Bradley'n käsittelemät teoriat pe-
rustuvat. Olisin kuitenkin Coplestonin tapaan taipuvai-
sempi kutsumaan Bradley'n metodia proto-analyttiseksi.
Sekä kirjan pääsanoma että yhteydet sen lukuisien eri ar-
gumenttien välillä tulevat paljon selkeämmiksi, jos suhtau-
dumme siihen sellaisena.

(2) Toinen syy, jonka vuoksi Bradley'n etiikan samastaminen
teoriaan "asemastani ja sen velvollisuuksista" on kestävä-
töntä, on, ettei ilmaus "asemani ja sen velvollisuudet" viit-
taa *Ethical Studiesissa* mihinkään yhteen teoriaan. Tunnis-
tan neljä eri merkitystä, jotka ilmaus "asemani ja sen vel-
vollisuudet" saa asiayhteydestä riippuen:

- Ensinnäkin hegeliläinen *Sittlichkeitin* etiikka (teoria,
jonka Bradley hylkää).
- Toiseksi asemasidonnaiset velvollisuudet, eli tehtävät,
jotka lankeavat henkilölle sen seurauksena, että hän on
tietyssä asemassa.
- Kolmanneksi väite, jonka mukaan se, mitä olemme mo-
raalisesti velvollisia tekemään, osuu usein yksin sen
kanssa, millaisiin meitä koskeviin vaatimuksiin suh-
teemme muihin johtavat. Näissä tilanteissa velvollisuus
konstituoituu siitä, mitä muiden on ideaalisesta näkö-
kulmasta katsottuna perusteltua odottaa meiltä (tämän
väitteen Bradley hyväksyy).

- Neljänneksi väite, että asemasidonnainen velvollisuus on moraalisesti sitova jos ja vain jos esi-institutionaalisoituneita suhteita hallitsevat normit oikeuttavat sen (tämän väitteen Bradley hyväksyy).

Lisäksi ilmaus voi viitata yli viiteentoista eri teesiin ja väitteeseen, joista merkittävä osa on ristiriidassa keskenään. Näin on, koska jotkut näistä väitteistä Bradley hyväksyy ja toiset hylkää. Kaikki nämä erottelut on sekundaarikirjallisuudessa jätetty enimmäkseen huomiotta, ja ne sekoittuvat monitulkintaisessa ilmauksessa ”asemani ja sen velvollisuudet”.

- (3) Ja kolmas syy on Bradleyyn huomiotta jätetty argumentti sosiaalisen ja moraalisen sfäärin samastamista vastaan. Sen keskiössä on erottelu kahden strategian välillä, joita kutsun *bottom-up*- ja *top-down*-idealisointistrategioiksi. Sosiaalisen tottelevaisuuden etiikka epäonnistuu – kuten Bradley väittää – koska se käyttää *bottom-up*-idealisaatiota, jossa se, miten asioiden pitäisi olla, redusoituu siihen, miten ne ovat: vallitseva yhteiskunnallinen järjestys on moraalinen ideaali. Bradleyn eettinen idealismi vaatii *top-down*-idealisointistrategiaa, jonka mukaan sitä, miten asioiden pitäisi olla, ei ole redusoitavissa siihen, miten asiat ovat, ja todellisuutta on muutettava ideaalin saavuttamiseksi.

Olen tähän saakka selittänyt, mistä *Ethical Studiesissa* ei ole kyse. Joten mistä siinä on kyse? Se keskittyy kysymykseen moraalisesta minuudesta. Kirjan argumentti etenee näin: Ensimmäinen essee esittelee moraalisen minän käsitteen. Bradley osoittaa, että ilman minän käsitettä on mahdotonta ymmärtää, mistä moraalisisessa vastuussa ja ylipäättään moraalisisessa elämässä on kyse. Essee kaksi toteaa, että tärkein eettinen kysymys koskee sitä, millaista minuutta yksilön tulisi toteuttaa moraalisisessa elämässään. Itsetoteutus esitellään moraalisen elämän ainoana tavoitteena. Essee kolme käsittelee hedonistista näkemystä moraalisisesta minästä, joka pelkistyy ketjuksi nautinnollisia tunteita, ja hylkää sen. Essee neljä käsittelee kantilaistyylisiä tulkin-

taa moraalista minästä, joka pelkistyy formaaliksi ristiriidattomuuden periaatteeksi, ja hylkää sen. Essee viisi käsittelee hegeliläistyylisiä näkemystä moraalista minästä, joka pelkistyy yksilön sosiaalisiin rooleihin, ja hylkää sen. Essee kuusi esittelee Bradley'n oman näkemyksen moraalista minästä – jonka hän samastaa ideaaliseen minään – ja päättää selonteon moraalista itsetoteutuksesta pyrkimyksenä kohti moraalista ideaalia. Viimeinen essee tarkastelee yksityiskohtaisemmin moraalisen minän ideaa ja mekanismeja, joka ohjaa moraalista itsetoteutusta, halua, motiiveja ja hyviä ja pahoja minuuksia. Johtopäätösluku tekee mitä lupaakin, eli päättää moraalisen minän käsittelyn määrittelemällä varsinaisen etiikan rajat ja erottamalla sen uskonfilosofiasta.

Kuten näkyy, kiehtovimmat asiat tapahtuvat toisen esseen "Why should I be moral?" ja esseen kuusi "Ideal Morality" välillä. Essee kaksi esittää kysymyksen: "As what am I to realize myself?" ja essee kuusi vastaa siihen: ideaalisena minänä [tai kuten asian ilmaisen, koherenttien, järkevien sitoumustesi toteuttajana]. Ja essee kuusi, ei viisi, on kirjan polttopiste. Tämä onkin itse asiassa paras tapa hahmottaa kirjan argumentti: aloita lukemalla essee "Why should I be moral?", sen jälkeen "Ideal Morality", sitten "The Vulgar notion of responsibility..." ja "Selfishness and Self-sacrifice", ja vasta niiden jälkeen kriittiset esseet kolmannesta viidenteen.

Rekonstruoin nyt lyhyesti Bradley'n eettisen idealismin ytimen. Sen keskeinen käsite on moraalinen minä. Väitän, että Bradley välttää moraalisen minän käsitteen naturalistisen tulkinnan sudenkuopat, eikä käsitteen voi katsoa redusoituvan psykologisiin faktoihin moraalista toimijasta, kuten joukkoon uskomuksia, haluja tai tapoja. Tulkintani mukaan Bradley erottaa kontekstuaalisesti toisistaan moraalisen minän ja oman moraalisen minäni. Moraalinen minä on pohjimmiltaan yleistettävyyden periaatteen subjektiivinen puoli; se on se yksi, johon yleistettävissä olevat vaatimukset kohdistuvat. Oma moraalinen minäni taas on helpointa ymmärtää ajattelemalla henkilökohtaisia hankkeita. Tällä tarkoitan tietoista sellaisten suurten päämäärien tavoittelua, jotka antavat elämälle merkitystä ja

tuovat siihen järjestystä yhdistämällä pienempiä päämääriä peräkkäisiksi kokonaisuuksiksi. Hankkeet strukturoivat toimintojamme diakronisesti, auttavat saavuttamaan monimutkaisia päämääriä, jotka ylittävät välittömät tarpeemme ja halumme. Mutta ne tekevät paljon muutakin. Henkilökohtaiset hankkeet ovat ponnistuksia; niissä on kyse jostain tarkoituksesta. Ja juuri tuo tarkoitus tekee muuten mahdollisesti erillisiltä vaikuttavista teoista ja pyrkimyksistä merkityksellisiä. Moraalinen minä on erityislaatuinen hanke. Se on perustavin, kokonaisvaltainen, elämän kestävä hanke, joka toteuttaa Moraalista Ideaalia (ja tätä Bradley kutsuu moraaliseksi itsetoteutukseksi).

Tällä perustavimmalla hankkeella on kaksi tasoa: kutsun niitä horisontaaliseksi ja vertikaaliseksi hankkeeksi. Horisontaalinen hanke koostuu siitä, että yksilö toimii niiden moninaisten todellisten sitoumustensa mukaisesti, joita hän voi myös rationaalisesti muuttaa. Tämän hankkeen seurauksena toimijasta tulee oma aito itsensä. Ja todellinen minä on juuri sitä – yksilön sitoumuksien koherentti kokonaisuus, jota voidaan rationaalisesti muokata. Vertikaalinen hanke on prosessi, jossa yksilö käsitteellistää moraalisen päämääränsä; ymmärtää ja uudelleenarvioi, mikä on hänen moraalinen tarkoituksensa ja mitä sen toteuttamiseen vaaditaan. Tämä tehdään näkemyksellä ideaalisesta minästä. Paras tapa tulkita ideaalinen minä on ymmärtää se joukoksi sitoumuksia, jotka ovat sitoutumisen arvoisia. Vertikaalisesta hankkeesta on takaisinkytkentä horisontaaliseen hankkeeseen; se antaa toimijalle mahdollisuuden reflektoida toimiansa, arvioida tavoitteittensa toteutumisen edistymistä, tehdä korjausliikkeitä ja tulla paremmaksi. Ero ideaalisen minän ja Moraalisen Ideaalin välillä puolestaan on vaikeammin hahmotettavissa, mutta lähestyn asiaa näin: minun ideaalinen minäni on se joukko järkeviä sitoumuksia, jotka elämäntilanteeni huomioiden ovat sitoutumisen arvoisia; Moraalinen Ideaali puolestaan kategorisoi kaikki yleistettävissä olevat sitoumukset, jotka ovat sitoutumisen arvoisia. Bradley kokoaa yhteen kolme tällaisten sitoumusten lajia:

- Ensimmäisen lajin muodostavat sitoumukset, jotka perustuvat suhteisiimme, moninaisista sosiaalisista rooleistamme seuraavat velvollisuudet.
- Toinen kategoria koostuu sitoumuksista tapoihin, joilla ihmisyyden tähden kohtelemme toisia, eli sellaisista suhteista toisiin ja velvollisuuksista heitä kohtaan, jotka ylittävät kaikki sosiaaliset roolit.
- Kolmas kategoria koostuu sitoumuksista totuuteen ja kauneuteen, sitoumuksista, jotka eivät perustu suhteisiimme toisten kanssa.

Ennen kuin lopetan, totean vielä, että tärkeä mutta usein huomiotta jäävä elementti Bradley'n eettisessä idealismissa on halun moraalinen merkitys. Halut ovat moraalisen hankkeen toteuttajia. Bradley ei ymmärrä halua taipumukseksi toimintaan vaan pikemminkin minän samastamiseksi objektiin. Käsittelen tätä melko arvoituksellista määritelmää jonkinlaisena narratiivisena halukäsityksenä, jonka mukaan halu on eräänlainen tarina objektin haluttavista ominaisuuksista. Kun tämä yhdistetään Bradley'n väitteeseen, että ainoa asia, jota voimme haluta, olemme me itse, päättelen sen tarkoittavan, että halu on narratiivi oman itsen houkuttelevasta tilasta. Tämä on tärkeää, koska halut kertovat toimijan arvoista, ja toteutetut halut kertovat meille, mitä minän ominaisuuksia kyseinen toimija hyväksyy. Mahdollisesti tärkeimpiä haluja ovat ne, joita kutsun suuriksi haluiksi, eli normatiiviset narratiivit kiitettävistä yksilön ominaispiireistä; niistä, jotka toimijan näkökulmasta ovat hyviä itsessään. Suuret halut sitovat moraalisen ideaalin käsityksemme itsestämme ja palvelevat sen toteuttamista.

Huolimatta halun keskeisestä asemasta Bradley'n etiikassa, ei hän ole eksternalisti. Bradley'n metaeettisistä näkemyksistä on kirjoitettu hyvin vähän, mutta oma panokseni on väite, että mitä tulee kysymykseen moraalista motivaatiosta, Bradley on internalisti. Esitän kaksi pääväitettä:

(4) Bradleyn mukaan moraaliset uskomukset tuottavat motivaation itsessään, ilman halun apua, ja

(5) ne ovat ylittämättömiä motivoivia tekijöitä.

Lopuksi, [hyvät naiset ja herrat], moraalipsykologian alan nykydebattien näkökulmasta erityisen kiinnostava on Bradleyn käsitys moraalista uskonnuksesta, sillä hänen mukaansa emotionio on moraalisen uskomuksen konstitutiivinen elementti: se että uskoo X:n olevan väärin, on, muun ohessa, sama asia kuin kielteinen emotionaalinen asennoituminen X:n ideaa kohtaan. Se että joku uskoo vilpittömästi, että X on väärin, mutta EI samalla ole motivoitunut pidättäytymään X:stä, merkitsee, että hänellä on ei-moraalinen uskomus, että X on väärin.

Arvoisa vastaväittäjä,

pyydän teitä esittämään kriittiset kommenttinne väitöskirjastani.

Helsingin yliopisto

Suomentaneet Juho Rekola ja Inkeri Koskinen